

פרי ביכורים

חידושי הלכה והגות משולחנו של מורינו הגאון רבי יצחק מאיר הגר שליט"א

רב ומו"צ דקהילת חניכי הישיבות רמת בית שמש ב'

י"ל ע"י מכון תורה ברמה רמב"ש ב' הערות ושאלות pribicurim100@gmail.com

ל.ה.ו-ערב יום הכיפורים-תשפ"ג

כתוב בפסוק בריש פרשת ויקהל משה – ופירש רש"י, למחרת יום הכפורים כשירד מן ההר וכו'.

ונאמרו הרבה ביאורים מדוע זה היה יום לאחר יום הכיפורים ומה הקשר בין בנין המשכן ליום הכיפורים.

ואכתוב את הנראה לענ"ד, דהנה משה עלה בארבעים יום האחרונים לשמים לקבל את הלוחות השניות, וכתב בפרשת עקב, ואשב בהר ארבעים יום וארבעים לילה לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי על כל חטאתכם כו'. אמנם זה הולך על הארבעים של זעם הראשונים, אבל לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי, מה בא ללמדינו.

ונראה לבאר, שהרי קבלת התורה והלוחות הראשונות היו בקושי רב, כי איך ניתן לחבר שכל אלוקי את התורה הקדושה לשכל אנושי בעולם הזה, ואיתא בתוס' במס' כתובות קד א שהביאו את דברי המדרש שם נאמר שעד שאדם מתפלל שיכנס תורה לתוך גופו יתפלל שלא יכנסו מעדנים לתוך גופו. יוצא דבעינן זיכוך הגוף שבלוחות הראשונות לא היה מספיק לעם ישראל שנפלו לחטא העגל רח"ל, אך משה עלה להר ארבעים יום שזהו שיעור יצירת הולד, כי החוטא כאילו מת ובעי להיוולד מחדש ומשה עלה להתפייס ולפייס את הבורא עם עם ישראל שזה

היה בארבעים יום, לא אכל ולא שתה כדי להזדכך ולחבר את הלוחות השניות שהיו בדרגא נמוכה יותר מאלו הראשונים כפי שביאר באריכות הבית הלוי בדרוש טו. ובשבירתם ירדה שכחה לעולם כמבואר בחז"ל, וידוע פי' השל"ה הק' על הנאמר בגמ' מס' ברכות ח ב הזהרו בזקן ששכח תלמודו מחמת אונסו שלוחות ושברי לוחות מונחים בארון, והיינו, כי שכחת התורה נגרמה מחמת שבירת הלוחות, ואין הזקן הזה אשם בכך ולכן יש לכבדו. והיינו כי הלוחות הראשונות לא היתה בהם שכחה כי הם היו מעשי ידי הבורא בכבודו ובעצמו.

והנה הנודע ביהודה בתשו' ט או"ח כתב לשואל שם וזה לשונו, מה ששאל עבור הספרים הפסולים שאינן ראויים עוד לתיקון אם מותר להניחם בארון הקודש המקודש לספרים הכשרים והביא מעלתו ראייה משברי לוחות שמונחים בארון עם הלוחות השלמים. ושוב דחה כי השברי לוחות היה בהם קדושה יתירה שהיו מעשה ידי הקדוש ברוך הוא בעצמו. הדחיה שלו אינו דחיה דלפי דבריו א"כ איך הביאו במסכת מנחות דף צ"ט ראייה מזה להזהר בתלמיד חכם ששכח תלמודו מחמת אונסו. אבל באמת עיקר הראיה שלו אינו כלום דשם מתחלה על דעת כן נעשה הארון להניח בו שברי לוחות ג"כ ופשיטא דתנאי מתחלה מועיל כמבואר באו"ח סי' מ"ב סעיף ג' בהג"ה ואעפ"כ יפה הוכיחו מזה להזהר במי ששכח תלמודו מדחזינן שהקפיד הקדוש ברוך הוא על שברי לוחות להניחם בארון והתנה על תנאי הזה וכו' עכ"ל.

ולענ"ד נראה דדחיית השואל שם יש בה ממש, כי הרי דרש ר"ע את ה' אלקיך תירא לרבות ת"ח. והיינו שיש לת"ח כח כביכול כקוב"ה מתוך דביקותו בתורה, וא"כ מובן מדוע הוכיחו משברי לוחות ראשונות שהזהרו בת"ח ששכח תלמודו, כי הלוחות מעשי אלוקים דומים לת"ח ששכח תלמודו, והביאור בזה הוא, כי אין שכחה לפני כסא כבודו, ומה שעשה אינו כלה, ואינו בטל, אבל לוחות שניות שעשה משה יש בהם שכחה, וביום קבלת הלוחות השניות משה לעם ישראל שזה חל ביום הכיפורים נצטוו עם ישראל להתענות ולהזדכך כדי שיוכלו כמשה לקבל את השכל הזך של התורה בלי שיפלו שוב לחטא נורא כחטא העגל, וגם היה יום עשירי לראש השנה שהוא יום הזכרון וכל הבריאה חוזרת לשורשה כל זה הכנה רבתי לקבלת הלוחות השניות.

והנה מיד אחרי יום הכיפורים חזרו ישראל למצבם הרגיל ועתה היו בסכנה גדולה שמא ישובו לכסלה ויהפכו שוב למצב של חטא העגל ומה ישמרם מכך, ועל זה בא הצדיק יסוד העולם משה רבינו לדאוג ליום אחרי יום הכיפורים שלא יפלו שוב בחטא ופגם, וציום וחיזקם בעשיית המשכן כשלמעשה הוא הכנסת הקדושה בתוך העם, ולהשכיח את השי"ת בתוכינו ובליבנו באופן שלא יזח המשכן מתוכינו למען לא נחטא עוד, ומעל המקום יש את הזמן הקדוש שלא נדחה גם מפני המשכן זהו שמירת יום השבת.

והנה ראיתי בשם השפת אמת דבר נפלא, דהא בזוהר הק' מבואר שעדיים שעם ישראל קיבלו בהר סיני ניטלו מהם בחטא בעגל, ונתנן הקב"ה למשה שלא היה כלל בחט העגל, וכל שבת נותנם משה לעם ישראל. וזהו התורה של ימי החול כנגד המסוה שמשה הניח על פניו המבואר בסוף פרשת כי תשא, שהיא תורה למעשה שעוסקת בעשייה של ששת ימים תעשה מלאכתך, אבל בשבת שאין עשייה התורה היא לשמה ומזוככת מאד כי היא רק לשם התורה ואלו הם הכתרים שמקבלים בשבת. ובס' אגרא דכלה כתב וז"ל, ויקהל משה את כל עדת בני ישראל ויאמר אליהם אלה הדברים אשר צוה י"י לעשות אותם ששת ימים וכו'. להבין ענין האסיפה הזאת באומרו מצות שבת לישראל, ונ"ל עפ"י מה דאיתא בחסד לאברהם (עיין בפרע"ח [שער השבת פ"ח]) עין הקורא נהר מ"ט וז"ל, כאשר עלה משה להר סיני לקבל התורה נתנו לו אלף חלקים אורה וכו', וכשעשו ישראל העגל נאבדו ממנו בעון ישראל וכו', ולפי שמשה לא חטא וכו' רק בעון ישראל היה זה, ולכן הקדוש ברוך הוא השלים לו משל ישראל, והם האורות והכתרים שהם עדים של ישראל שהתנצלו מהם בחורב, ונטלם משה אחר כך להשלים מה שחסר לו בעבורם, אמנם בכל ערב שבת בלילה חוזר משה לקבל אותן האלף חלקים אורה שאבד, ולוקחם בסוד תוספת שבת, ואז הוא מחזיר הכתרים של ישראל להם וכו', עיין שם. וזהו שנ"ל לפרש ויקהל משה את כל עדת בני ישראל, עדת הוא לשון עדים, היינו שקהל וקיבץ עדיים של ישראל שהתנצלו מהר חורב להשלים חסרונו, והנה רצונו להיטיב לישראל ולהחזיר להם, אך אי אפשר זה בששת ימי החול, ואמר להם עצה טובה אלה הדברים כו' ששת ימים כו' וביום השביעי כו', אזי יוחזר לכם העדי שקבלתי, והבן.

וידוע מכתבי האר"י ז"ל שבאמירת מזמור שיר ליום השבת יש לכוין על משה שמעלה את נשמות ישראל, וזה ר"ת למש"ה, ולפי הנ"ל מובן מה זה שייך לכניסת השבת, כי אז מקבלים את הכתרים שנלקחו.

ואחרי יום הכיפורים שהוא שבת שבתון מגיע כל שבע ימים שבת קדש שקדושתו חמורה ומשמרת את מה שישראל קנו שלא יפלו שוב לחטא.

ויקהל משה, הקהילם בכדי לחזקם בשבת ובמשכן ובעשיית דברים אלו שהתשובה שלהם תהיה שלימה וחזקה, שבת הוא זמן תשובה כידוע שכל הבריאה חוזרת לשורשה, כדאיתא שהיא ר"ת ש'בת ב'ו' ת'שוב. וכן המשכן מקום הקרבנות וכפרת העוונות של עם ישראל, וכך עם ישראל לא ישוב לכסלה יותר.

והנה כתב הבעל הטורים בפרשת בשלח על הפסוק שם, שבתון שבת קדש. הקדים שבתון לשבת ואח"כ קדש. ובפ' ויקהל (להלן לה ב) הקדים קדש לשבת דכתיב יהיה לכם קדש שבת שבתון לה'. לומר שמוסיפין מחול על הקודש בין בכניסתו בין ביציאתו (מכילתא יתרו כ ח) שצריך שביתה קודם שיבא עיקר הקדושה ולאחר שיצאה הקדושה. וכו'.

ולכאורה בפר' בשלח מיירי על תוספת שבת לפני שבת כי שם היה כשנצטוו עליה במרה, ואילו כאן מיירי לאחר השבת, שכבר נצטוו בהר סיני ועתה קיבלו כבר את הלוחות השניות. מ"מ רואים דבר ברור, שכדי שלשבת יהיה כח לשמור על שומריה צריכים להוסיף על קדושתה, אי אפשר לצמצם בדיוק ביומו, ועלינו להראות רצון והשתוקקות על ידי ההוספה בה וכך נפשינו תדבק בקדושתה באופן שתחקק ותשמור על קדושת ישראל שלנו.

יסוד כפרת יום הכיפורים

בפרק א מהלכות תשובה הלכה ד, כ' הרמב"ם וז"ל, אף על פי שהתשובה מכפרת על הכל ועצמו של יום הכיפורים מכפר וכו'.

ובלשונו של הרמב"ם יש לדקדק, מדוע כ' שהתשובה מכפרת על הכל ואילו בעצמו של יום הכיפורים לא כ' שמכפרת על הכל. והרי אעפ"י שיום הכיפורים לא מכפר על הכל כמבואר בהמשך דברי הרמב"ם בענין ארבעה חילוקי כפרה אך גם התשובה לא מכפרת על הכל ממש כמבואר שם.

ולעיל בהלכה ג' כ' שעיצומו של יום הכיפורים מכפר, וכמבואר שם בנו"כ. ועצם דין זה שמקורו בגמ' יומא דף פה: צריך ביאור מהי כוונת הגמ' דעיצומו של יום מכפר מהי מהותו של יום הכיפורים ומהי פעולתו, ובמה מועיל יום הכיפורים יותר מאשר עשיית תשובה מעליא והרי תשובה מועלת בכל עת, אמנם לקמן בפ"ב ה"ו כתב לחלק בין יחיד לציבור בענין התשובה, מ"מ משמע שפעולת יום הכיפורים היא מיוחדת המועילה לתשובת היחיד גם כן, ויל"ע מהי.

והנה בריש הלכות תשובה כ' הרמב"ם, מצות עשה אחת והיא שישוב החוטא מחטאו לפני ה' ויתודה וכו'. ובהלכה א' כ' וז"ל, כל המצוות שבתורה בין עשה ובין ל"ת אם עבר אדם על אחת מהם בין בזדון ובין בשגגה כשיעשה תשובה וישוב מחטאו חייב להתודות לפני הא-ל ברוך הוא וכו' ווידוי זה מצוות עשה וכו'. ע"כ. הרי שמבואר בדבריו דלא כמו שכ' בריש מנין המצוות, דבמנין המצוות משמע שהמצוה היא שישוב החוטא מחטאו, אך בהלכה משמע שהמצוה היא, שאם רוצה לשוב שיתודה, הרי שעיקר המצוה היא וידוי ולא שהוידוי הוא היכי תמצוי לקיים מצות תשובה. ובפ"ב ה"ז כ' וז"ל, יום הכיפורים הוא זמן תשובה לכל ליחיד ולרבים והוא קץ מחילה וסליחה לישראל, לפיכך חייבין הכל לעשות תשובה ולהתודות ביום הכיפורים וכו'. ע"כ. הרי שכאן מבואר שיש מצוה לשוב בתשובה ביום הכיפורים.

והנראה לבאר בזה, שהנה בכל חטא יש ב' חלקים. א' עצם החטא והפגם הנעשה על ידו, ב' הזלזול והיפך עשיית רצון ה' והריחוק הנגזר מזה.

עזיבת החטא ותיקון הפגם יכול להיעשות בכל ימי השנה ואינו שייך ליום הכיפורים דוקא, אך תיקון הזלזול וקירבת ה' הנגזר מכך זה נעשה ביום הכיפורים. והיינו, שחיוב תשובה הוא רק ביום הכיפורים כי רק אז אפשר לקיים את

התשובה בשלימות עם כל חלקיה, אבל את חלק עזיבת החטא אפשר לעשות בכל ימי השנה אך חיוב על כך מצד מצות תשובה אין רק מצד עצם שיש איסורים בכלל, רק שהמצוה היא שאם רוצה לעזוב את החטא יעשה זאת על ידי וידוי. ובזה מיושב מה שהקשינו ממנין המצוה למה שכ' בהלכה, כיון שמנין המצוה הוא בכלל כולל מצות יום הכיפורים, אך בהלכה מפרט והולך וכנ"ל. וזוהי כוונת אמרם עיצומו של יום מכפר, וכן קץ מחילה וסליחה לישראל, דהיינו שהוא יום המסוגל להפוך מרחוק לה' לקרוב אליו, כדכתיב דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב, ומשום שאז הוא הזמן המסוגל לקירבת ה' ולשלימות התשובה לכן זהו היום בו חוייבנו לשוב ולנצל זמן זה להגיע לשלימות התשובה שהיא קירבת ה' בשלימות, כי כל ימות השנה מסוגל לתשובה אך יום הכיפורים הוא קץ דהיינו שלימות התשובה, כי כל השנה יש רק את התשובה של עזיבת החטא אך ביום הכיפורים הוא קץ ושלימות התשובה על ידי שמגיעים לשלימותה בקירבת ה'.

ובזה מיושב לשון הרמב"ם שכ' שהתשובה מכפרת על הכל ועיצומו של יום הכיפור מכפר. כי התשובה מטרתה לכפר על הכל דהיינו על כל החטאים, אך יום הכיפורים לבר ממצות התשובה המכפרת על החטאים הרי שעיצומו של יום מטהר את הריחוק מה' ומקרב אותנו אליו, ולכן גם לא כ' הרמב"ם דיום הכיפורים מכפר על הכל כי אין ביום הכיפורים כפרה על החטאים אלא שעבודת היום מתקנת את הריחוק מהשי"ת והזלזול שנעשה נגד רצון ה' ומקרבת אליו. והבן.

ימים יוצרו ולו אחד בהם

בתנודב"א פ"א האריך על הנאמר בפסוק ימים יוצרו ולו אחד בהם דקאי על יום הכיפורים שנבחר להיות יומי של הקב"ה. ובביאור הענין, נראה דהנה רבים הקשו על מה שאומרים בעל חטא ביצר הרע והא כל החטאים יסודם ביצר הרע, כמו כן, מה שאומרים בועל חטא כל מיני חטאים קשים ומרים שלאדם אין להם שום שייכות לפעמים, ותיקנו לכל ישראל לומר הכל ללא שום הבדל, וצ"ע.

והנראה בזה, דהלא כל פעולות האדם ומעשיו נגזרים מכח הציור שמצייר לעצמו בחיים אם לטוב או להיפך, אם מצייר הרע כרע או הטוב לטוב או שמהפך

היוצרות, וזהו היצר הרע שמצייר את הרע לטוב, ולפעמים אפילו שלא חטאנו למשל בגילוי עריות אבל לא מאסנו ברע בציור אמיתי ובזה היתה לנו נגיעה קלה בחטא זה, וזהו חטא ביצר הרע וכן בציור עבירות חמורות בנפשינו באופן לא מספיק לרע, ועל זה צריכים וידוי והרחקת הרע והתיעוב מנפשינו.

והנה, ימים יוצרו, כל הימים והמעשים שבהם נגזרים מיצירה וציור לפי איך שאנו מציירים אותם בנפשינו, ולו אחד בהם, היינו שהיום שבו נוכל לקבוע את ציור כל השנה שנשתוקק בה רק לרצונו הוא יום הכיפורים, בו יסוד הציור לטוב בו נדמינו כמלאכים, אפי' שמעלת האדם בהיותו הולך, אך העמידה ביום זה מציירת את ההליכה של כל השנה לכיוון הטוב, וזהו כי יום זה הוא של ממ"ה הקב"ה והוא מקבע בנו את הציור הטוב לטוב כל הימים, ולכאורה זהו הפשט שבת שבתון שהיא השבת של כל שבתות השנה שלפי היו"כ כך כל שבתות השנה וממילא הכל הולך אחרי צורת השבת כידוע.

וידוי מעומד

נפסק בשלחן ערוך סי' תרז סעיף ג, צריך להתוודות מעומד, וכ' המג"א סק"ד בשם השל"ה, וישחה כמו במודים. ובמחצית השקל ביאר זאת, היות והחטא הוא בא מהנחש והכריעה במודים היא כחויא ומי שאינו כורע במודים נעשה נחש כדאי' במס' ב"ק טז. על כן בזמן הוידוי יש לכרוע כנחש. וחשבתי לבאר השל"ה לפי המבואר בליקוטי מוהר"ן סי' ד, דעל ידי שמתוודה על עוונותיו בפני ת"ח מוציא את העוונות החקוקים על עצמותיו, וכריעת חוט השדרה היא להכריע את כל העצמות שבהם חקוקים העוונות בזמן הוידוי.

ובתוספת ביאור נראה, דהא יסוד חטא ופגם האדם היה האכילה מעץ הדעת שבא על ידי חוה שנבראה מעצם האדם כי היתה עצם מעצמו כמאמר הכתוב, הרי שסטייתו הראשונה של האדם מרצון בוראו נבעה מהעצם שלו, ולכן שאר הפגמים נמשכו כך מהעצם, והכריעה במודים באה ציווי לאדם שיכניע עצמו לבוראו בהודאה וכך יכפר על רצונו להיות כאלוקים, והכל ביסוד העצם.

